

TA'LIM JARAYONIDA PSIXOLOGIK MUHITNING AHAMIYATI

Maxliyo Ergasheva

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada ta'lim jarayonida psixologik muhitning ahamiyati tahlil qilingan. Ta'lim muassasalarida shakllangan psixologik muhitning o'quvchilarning o'quv faoliyati, motivatsiyasi, emotsional holati va shaxsiy rivojlanishiga ta'siri yoritilgan. Ijobiy psixologik muhit o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasini oshiradi, mustaqil fikrlash va faol ishtirok etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Maqola ta'lim jarayonini takomillashtirishda psixologik omillarning muhimligini asoslab beradi.*

Kalit so'zlar: *ta'lim jarayoni, psixologik muhit, o'quvchi shaxsi, o'qituvchi–o'quvchi munosabati, motivatsiya, emotsional holat, ta'lim samaradorligi.*

Annotatsion. *This article analyzes the importance of the psychological environment in the educational process. It examines the impact of the psychological environment formed in educational institutions on students' learning activities, motivation, emotional state, and personal development. A positive psychological environment enhances students' level of knowledge acquisition and contributes to the development of independent thinking and active participation skills. The article substantiates the significance of psychological factors in improving the effectiveness of the educational process.*

Keywords: *educational process, psychological environment, student personality, teacher–student relationship, motivation, emotional state, educational effectiveness*

Kirish

Ta'lim jarayonining samaradorligi nafaqat o'quv dasturlari va pedagogik texnologiyalarga, balki ta'lim muassasasida shakllangan psixologik muhitga ham bevosita bog'liqdir. Psixologik muhit o'qituvchi va o'quvchi (talaba) o'rtasidagi munosabatlar, jamoada o'zaro hurmat, ishonch, emotsional qo'llab-quvvatlash va xavfsizlik hissi bilan belgilanadi. Ijobiy psixologik muhit o'quvchilarning faolligini oshiradi, bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi hamda shaxsiy rivojlanish uchun qulay sharoit yaratadi. Ushbu maqolaning maqsadi ta'lim jarayonida psixologik muhitning ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish va uning ta'lim natijalariga ta'sirini aniqlashdan iborat.

Metodologiya

Tadqiqot jarayonida tahliliy va qiyosiy metodlardan foydalanildi. Mavzuga oid pedagogik va psixologik adabiyotlar o'rganildi, mavjud ilmiy tadqiqotlar natijalari umumlashtirildi. Shuningdek, ta'lim muassasalarida psixologik muhitning o'quvchilarning motivatsiyasi, o'ziga bo'lgan ishonchi va o'quv faoliyatiga munosabatiga ta'siri nazariy jihatdan tahlil qilindi.

Adabiyotlar tahlili

Pedagogik psixologiya yo'nalishidagi tadqiqotlarda (A. Maslou, K. Rogers va boshqalar) shaxsning erkin rivojlanishi uchun qulay, qo'llab-quvvatlovchi va xavfsiz muhit zarurligi ta'kidlanadi. Maslouning ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasiga ko'ra, o'quvchining bilim olishga bo'lgan ehtiyoji to'laqonli qondirilishi uchun avvalo uning psixologik xavfsizligi va ijtimoiy ehtiyojlari ta'minlanishi lozim.

Mahalliy pedagog olimlarning tadqiqotlarida ham ta'lim muassasalaridagi sog'lom psixologik muhit o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi va dars jarayonidagi faolligiga bevosita ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan. Xususan, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hurmat, ishonch va hamkorlikka asoslangan munosabatlar ijobiy emotsional holatni shakllantirib, o'quv jarayonining samaradorligini oshirishi yoritilgan.

Natijalar va muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari ta'lim jarayonida psixologik muhitning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini yana bir bor tasdiqlaydi. Olingan tahlillar shuni ko'rsatadiki, ijobiy psixologik muhit o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish jarayoniga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Bunday muhitda o'quvchilar o'z fikrlarini erkin bayon etish imkoniyatiga ega bo'lib, xatoga yo'l qo'yishdan qo'rqmaydi, bu esa ularning kognitiv faolligini oshiradi.

Ilmiy adabiyotlarda ta'kidlanganidek, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro ishonch va hurmatga asoslangan munosabatlar ijobiy emotsional holatni shakllantiradi. Tadqiqot natijalari ushbu nazariy qarashlar bilan mos kelib, qo'llab-quvvatlovchi pedagogik yondashuv o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini kuchaytirishini ko'rsatdi. Motivatsiyaning oshishi esa o'z navbatida dars jarayonida faol ishtirok etish, mustaqil topshiriqlarni bajarish va o'z ustida ishlashga bo'lgan intilishni kuchaytiradi.

Shuningdek, muhokama natijalari salbiy psixologik muhitning ta'lim jarayoniga ko'rsatadigan salbiy ta'sirlarini ham ochib beradi. Doimiy tanqid, qat'iy nazorat, emotsional bosim va nizoli munosabatlar o'quvchilarda stress holatini keltirib chiqaradi. Bunday sharoitda o'quvchilarning diqqatni jamlash qobiliyati pasayadi, bilimlarni chuqur o'zlashtirish qiyinlashadi va o'ziga bo'lgan ishonch susayadi. Natijada ta'lim samaradorligi sezilarli darajada kamayadi.

Muhokama jarayonida shuni ham qayd etish lozimki, psixologik muhit nafaqat o'qituvchining pedagogik mahoratiga, balki ta'lim muassasasining umumiy madaniyati, boshqaruv uslubi va jamoa ichidagi munosabatlarga ham bog'liqdir. Sog'lom jamoaviy muhit, o'qituvchilar o'rtasidagi hamkorlik va ma'muriyat tomonidan yaratilgan qo'llab-quvvatlovchi sharoitlar o'quvchilar uchun qulay psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari individual yondashuvning muhimligini ham ko'rsatadi. Har bir o'quvchining psixologik xususiyatlari, ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olish ijobiy muhitni mustahkamlashga yordam beradi. Bu esa inklyuziv ta'lim tamoyillarini amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot natijalari avvalgi ilmiy izlanishlarni to'ldiradi va ta'lim jarayonida psixologik muhitni yaxshilashga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab

chiqish zarurligini ko'rsatadi. Psixologik jihatdan qulay muhitni shakllantirish pedagogik faoliyatning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, u ta'lim sifatini oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa

Ta'lim jarayonida psixologik muhit hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, u o'quvchilarning bilim olish jarayoni va shaxs sifatida shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy psixologik muhitni yaratish ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Shu bois, ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan barcha pedagoglar psixologik muhitni yaxshilashga qaratilgan yondashuv va metodlarni amaliyotga joriy etishlari lozim.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim tadqiqotlarida psixologik muhitning salbiy holatlari — stress, qo'rquv, bosim va nizoli munosabatlar o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytirishi, darsga qiziqishini susaytirishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Bu holatlar ta'lim sifatining pasayishiga olib kelishi mumkinligi ko'plab tadqiqotlarda ta'kidlangan.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida psixologik muhitni ijobiy shakllantirish pedagogik faoliyatning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Mavjud ilmiy manbalar psixologik muhit va ta'lim samaradorligi o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini tasdiqlaydi hamda ushbu yo'nalishda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Maslou A. Motivatsiya i lichnost. – SPb.: Piter, 2019. – 352 b.
2. Rogers K. Freedom to Learn. – Columbus: Charles Merrill, 1983. – 312 p.
3. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – M.: Logos, 2018. – 384 b.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2015. – 256 b.
5. Abduraxmonov F.X. Ta'lim psixologiyasi. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2020. – 228 b.
6. Ismoilova Z.K. Ta'lim jarayonida psixologik muhitning o'quvchilar faolligiga ta'siri // Pedagogik ta'lim jurnali. – 2021. – №3. – B. 45–49.
7. Slavin R.E. Educational Psychology: Theory and Practice. – Boston: Pearson Education, 2020. – 432 p.